

Отримано: 12 жовтня 2019 р.

Прорецензовано: 25 жовтня 2019 р.

Прийнято до друку: 29 жовтня 2019 р.

e-mail: inna_salo@ukr.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2019-15(43)-23-27

Сало І. А. Очікувані параметри розвитку ринку плодів і ягід в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, грудень 2019. № 15(43). С. 23–27.

УДК: 338.12.017: 634.1.076: 634.7

JEL-класифікація: Q 13

Сало Інна Анатоліївна,*доктор економічних наук, старший науковий співробітник, заступник завідувача відділу науково-організаційної роботи, Український інститут експертизи сортів рослин***ОЧІКУВАНІ ПАРАМЕТРИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПЛОДІВ І ЯГІД В УКРАЇНІ**

У статті розкрито особливості розвитку кон'юнктури вітчизняного ринку плодів і ягід. Основна частка продукції в країні виробляється господарствами населення. Імпорт формується переважно за рахунок об'єктивно необхідних поставок. Перші три лідерські позиції у світовому виробництві плодів і ягід займають банани, яблука та апельсини. Потреби населення в плодоягідній продукції задовольняються на 70%. У найближчій перспективі очікується завдяки незначному зростанню обсягів виробництва, імпорту плодів і ягід, платоспроможного попиту рівень споживання до 60 кг на особу в рік.

Ключові слова: ринок, плоди, ягоди, виробництво, споживання.**Сало Інна Анатольевна,***доктор экономических наук, старший научный сотрудник, заместитель заведующего отделом научно-организационной работы, Украинский институт экспертизы сортов растений***ОЖИДАЕМЫЕ ПАРАМЕТРЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ПЛОДОВ И ЯГОД В УКРАИНЕ**

Раскрыты особенности развития конъюнктуры отечественного рынка плодов и ягод. Основная доля продукции в стране производится хозяйствами населения. Импорт формируется преимущественно за счет объективно необходимых поставок. Первые три лидирующие позиции в мировом производстве плодов и ягод занимают бананы, яблоки и апельсины. Потребности населения в плодово-ягодной продукции удовлетворяются на 70%. В ближайшей перспективе ожидается, благодаря незначительному росту объемов производства, импорта плодов и ягод, платежеспособного спроса, уровень потребления до 60 кг на человека в год.

Ключевые слова: рынок, плоды, ягоды, производство, потребление.**Inna Salo,***Doctor of Economic Sciences, Senior Research Officer, Deputy Head of the Department of Scientific and Organizational Work, Ukrainian Institute for Plant Variety Examination***EXPECTED PARAMETERS OF FRUITS AND SMALL FRUITS MARKET DEVELOPMENT IN UKRAINE**

The inland fruit and small fruit market in spite of the considerable term after Ukraine has obtained the status of the country with the market-oriented economy may not be called perfect either concerning the proposition formation structure or as for the demand provision. It is evident, however, that in recent years commercial entities are interested in the formation of the considerable fruit and small fruit product lots for sales, especially walnut and minor crops. Actual for today is the problem of the optimum inland fruit and berry market development based on those products efficient consumption.

The research is aimed at determining the peculiarities of the fruit and small fruit market performance formation and its development expected parameters taking into consideration the hard political and economic situation in the country.

In Ukraine fruit and berry products are manufactured by two categories of farms agricultural enterprises and private peasant farms, the bulk of the fruits and small fruits nestling to the latter – 78.5% (2014.7 ths. tons).

The first three leading positions concerning the fruit and berry production volumes belong to bananas, apples and oranges.

In 2018 the fruit and small fruit consumption level was up to 57 kg per individual per year. That corresponds to a standard of 82 kg (without grapes) at 70%. Almost 30% of the fruit and berry consumption fund is formed by the import, supplies. The greatest volumes of the objectively necessary import (citrus fruits, bananas, dates, pineapples) are 14.4 kg per individual per year.

Lower manufacturing level in 2019 as compared to the previous year is foreseen because of the fruit tree over loading and favorable natural and climatic conditions. The year 2018 distinguished itself for the record apple harvest in all the categories of farms.

The inconsiderable expansion of the inland production of the objectively necessary import, increase of the effective demand and present dynamics of the population reduction in Ukraine will influence the fruit and small fruit consumption level formation. For instance, those products consumption is expected at the level 60 kg per individual in 2020.

In the future to ensure the market volume spread, growth of the population requirements in high-quality fruits and berries, effective consumption standards, export supplies expansion and the country status diversion from the raw material supplier to that of the ready-made fruit and small fruit products it is necessary to expand production by agricultural enterprises because the products manufactured by private peasant farms are uncompetitive in the world market in terms of quality and price.

The geographical apple distribution may change in favour of the EU member countries: Estonia, Finland, Latvia, Denmark, Ireland, Sweden, Slovakia, Bulgaria, Greece.

Key words: market, fruits, small fruits, production, consumption.

Постановка проблеми. Вітчизняний ринок плодів і ягід, незважаючи на значний термін після отримання Україною статусу країни з ринковою економікою (визнано ЄС 2005 р., США 2006 р.), неможливо назвати довершеним як за структурою формування пропозиції, так і за забезпеченням попиту. Однак очевидно, що в останні роки комерційні структури зацікавлені у створенні значних партій плодоягідної продукції для збуту, особливо горіха грецького, малопоширених ягід. Актуальним на сьогодні є питання оптимального розвитку вітчизняного ринку плодів і ягід, в основі чого лежить раціональне споживання цієї продукції.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичними та практичними економічними дослідженнями формування та функціонування вітчизняного ринку плодів і ягід займалися О. Ю. Єрмаков, Т. А. Маркіна, В. А. Рудьєв, Г. М. Сатіна, Л. П. Симиренко, Д. Ф. Чухно, О. М. Шестопаль, П. Г. Шитт, А. І. Шумейко та ін. Увага науковців була сконцентрована переважно на становленні та перехідному періоді до ринкової економіки чи розвитку ринку окремих видів плодів і ягід. Додаткового вивчення потребує питання сучасного розвитку вітчизняного ринку плодоягідної продукції та в найближчій перспективі.

Мета і завдання дослідження. Розкрити особливості формування кон'юнктури ринку плодів і ягід та очікувані параметри його розвитку, зважаючи на складну політико-економічну ситуацію в країні.

Виклад основного матеріалу. Пропозиція на плодоягідному ринку представлена продукцією вітчизняного виробництва, яка має високий потенціал вирощування та імпортом (переважно об'єктивно-необхідні поставки – цитрусові та банани). В Україні плодоягідна продукція виробляється двома категоріями господарств – сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення, причому основна частка плодів і ягід припадає на останніх – 78,5% (2014,7 тис. т). Серед плодів зерняткових культур 2018 р. вироблялися переважно яблука – 88,5% (1457,5 тис. т), із кісточкових – вишня – 33,6% (218,7 тис. т), із горіхів – грецькі горіхи – 100,0% (127,2 тис. т), із ягід – суниця – 45,1% (62,3 тис. т). 2018 р. вироблено 60,9 кг плодів і ягід на особу, у т. ч. зерняткових – 39,1 кг, кісточкових – 15,5 кг, горіхів – 3,0 кг, ягід – 3,3 кг (рис. 1).

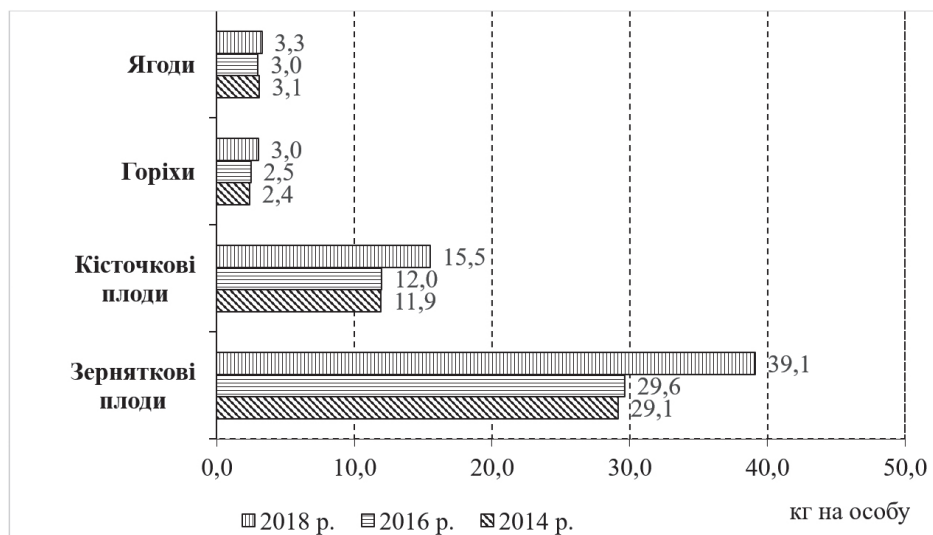

Рис. 1. Виробництво плодів і ягід в Україні, кг на особу в рік

Джерело: авторський розрахунок за даними Держстату України [1].

Охарактеризуємо позиції України на світовому ринку плодів і ягід. Останній відзначається щорічними темпами приросту їх виробництва на рівні 2-3 %, що зумовлено зміною переваг у споживанні, високою

платоспроможністю населення та збільшенням його кількості. Зростання попиту на плодоягідну продукцію супроводжується посиленням конкуренції за ринки збуту і збільшенням обсягів їх експортних та імпорتنних поставок. Встановлено, що перші три лідерські позиції за обсягами виробництва плодів і ягід у світі займають банани, яблука та апельсини – близько 70% (290 млн т), а це – до 38 кг на особу в рік. Перше місце за обсягами виробництва та продажу плодів і ягід належить Китаю, частка валових зборів якого становить до 30 % світових, а це – до 135,0 млн т, або близько 90 кг на особу в рік.

Сконцентруємо увагу на яблуках, які займають основну частку у валовому зборі плодів і ягід України – 56,8% (1,5 млн т) – та друге місце у світі після бананів. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН наша країна за рівнем виробництва яблук 2017 р. займала 12 місце у світі, за площами плодоносних насаджень – 9 та лише 45 за урожайністю [2]. У трійку найбільших виробників яблук входять Китай – 41,4 млн т, США – 5,2 млн т, Туреччина – 3,0 млн т. За площами лідерські позиції займали Китай – 2,2 млн га, Індія – 0,3 млн га, Росія – 0,2 млн га. За рівнем продуктивності яблук в ТОП-3 ввійшли Швейцарія – 59,3 т/га, Нова Зеландія – 52,7 т/га, Чилі – 49,1 т/га. Відзначимо, що обсяги виробництва країн-лідерів вищі, ніж в Україні, в 32 рази, 24 та в 5 разів відповідно.

У процесі дослідження ми встановили, що потенційними споживачами українських яблук можуть бути країни-члени ЄС (Естонія, Фінляндія, Латвія, Данія, Ірландія, Швеція, Словаччина, Болгарія, Греція), де виробництво цієї продукції перебуває на досить низькому рівні – до 10 кг на особу в рік, незважаючи на те, що чисельність населення в 4-30 разів нижча, ніж в Україні (42,2 млн чол.).

Показники споживання плодів і ягід в Україні суттєво відрізняються від встановлених норм. Так, рівень їх споживання 2018 р. становив до 57 кг на особу в рік, що відповідає нормі у 82 кг (без винограду) на 70%. За всіма видами продукції показники виробництва перевищують споживання через незначні обсяги імпорتنних надходжень (крім плодів об'єктивно необхідного імпорту) (рис. 2).

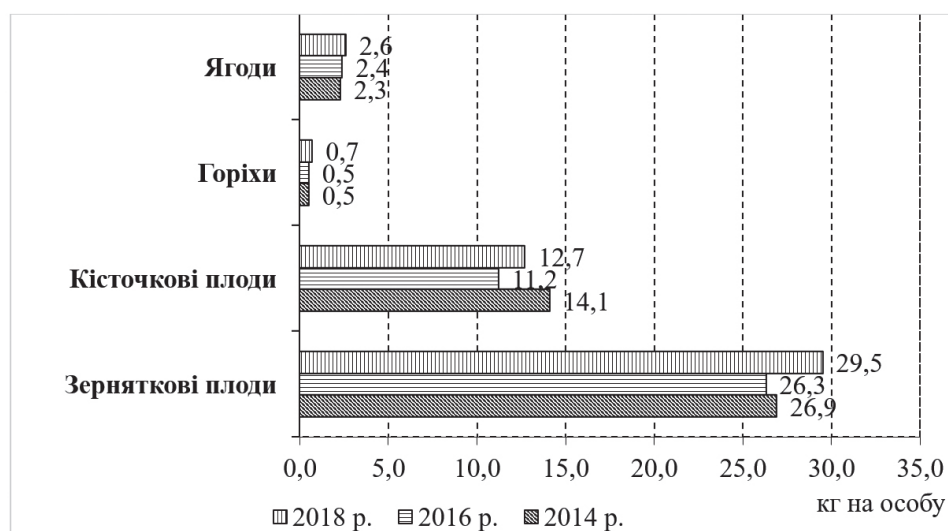

Рис. 2. Показники споживання плодів і ягід в Україні, кг на особу в рік

Джерело: розраховано за даними Держстату України та за результатами досліджень автора [1, 3].

Рівень споживання плодів і ягід в Україні нижчий порівняно з розвиненими країнами світу. Наприклад, споживання яблук в Австрії становить 48,3 кг на особу в рік, Туреччині, Словенії – до 35 кг. У Китаї, незважаючи на найбільші світові обсяги виробництва, цей показник становить лише 21 кг, що менше на 5%, ніж в Україні. Це зумовлено високим розвитком його зовнішньоторговельних зв'язків і експортоорієнтованістю виробництва плодоягідної продукції.

Цитрусові плоди і банани у раціоні українців належать до улюблених продуктів харчування. У світі найбільше бананів споживається в Домініканській республіці – до 65 кг на особу в рік. В Еквадорі, який є найбільшим постачальником бананів в Україну, цей показник практично в 2 рази нижчий. Цитрусових найбільше споживається в Люксембурзі – 105 кг, Ірландії, Домініканській республіці – 85-95 кг, Франції – до 50 кг.

Фонд споживання плодів і ягід України майже на 30% формується завдяки імпортним поставкам [4]. Найбільші обсяги об'єктивно необхідного імпорту (цитрусові, банани, фініки, ананаси) – 14,4 кг на особу в рік (рис. 3).

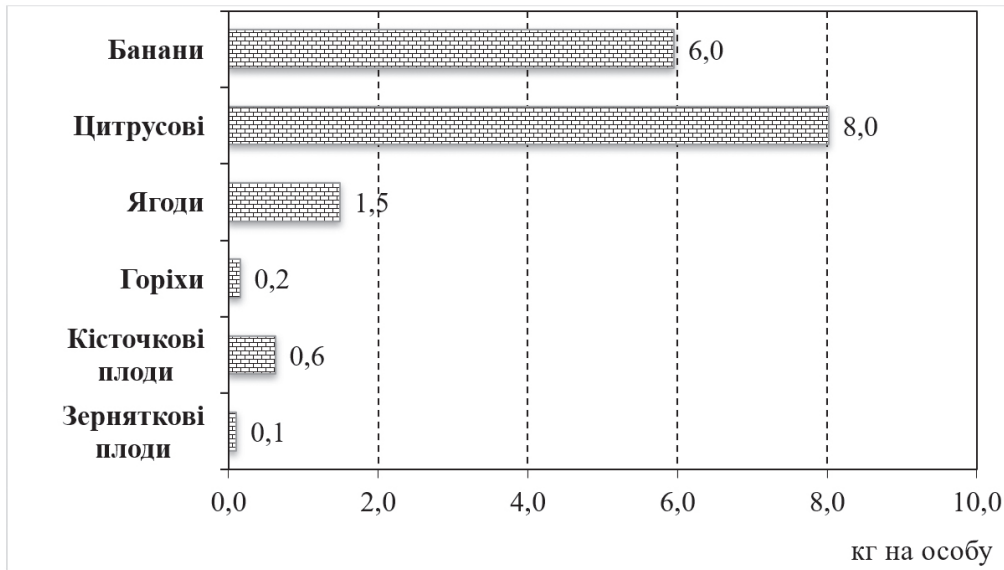

Рис. 3. Імпорт плодів і ягід в Україні 2018 р., кг на особу

Джерело: розраховано за даними FAO та Держстату України [1, 2].

З підвищенням рівня виробництва плодів і ягід між країнами світу посилюється конкуренція за ринки збуту. Щорічно обсяги експортних та імпорتنних поставок плодів і ягід збільшуються на 10-15%. Серед основних імпортерів плодоягідної продукції виділяються Іспанія, Великобританія, Китай, Білорусь, Німеччина, Російська Федерація (яблука – до 35% (2,9 млн т)); Китай, Японія, Великобританія, Бельгія, Російська Федерація, Німеччина, США (банани – до 60% (12,6 млн т)); Нідерланди, Китай, Франція, Німеччина, Росія, Великобританія, США (апельсини – до 50% (3,5 млн т)).

У ТОП-3 країн-експортерів яблук входять Італія, Польща, Китай – до 40% (3,5 млн т). Основний прибуток від їх реалізації отримали Італія, США, Китай – 46% (3,3 млрд грн). Польща є більш конкурентоспроможною за цінами (нижчі) та обсягами експортних поставок (більші) порівняно з США. Однак останні змогли менші в 1,4 рази партії цих плодів реалізувати дорожче в 2,3 рази.

Лідерами продажі бананів є Гватемала, Коста Ріка, Еквадор – до 51% (10,5 млн т). Разом вартість поставок цих країн складає 43%, або 4,7 млрд грн.

До ТОП-4 з експорту цитрусових плодів увійшли Єгипет, США, Південна Африка, Іспанія – до 60% (4,1 млн т). Дохід від їх реалізації разом склав до 3,0 млрд грн.

Відтак найвищі доходи отримали від експорту бананів, яблук, цитрусових плодів Іспанія – 1,4 млрд грн, Китай – 1,8, США – 1,9 та Еквадор – 2,7 млрд грн (лише банани). Разом це 7,8 млрд грн., або до 35% світової вартості експорту цих плодів.

За даними Держстату України впродовж останніх п'яти років (2014-2018 рр.) площі плодоносних насаджень в сільськогосподарських підприємствах скоротилися на 22% – до 50,7 тис. га. У господарствах населення спостерігається сталість – площі в межах 145-147 тис. га. З огляду на те, що урожайність у всіх категоріях господарств стала – 5-7 т/га та 11-12 т/га відповідно, у найближчій перспективі (до 2020 р.) очікується незначне збільшення обсягів виробництва плодів і ягід – до 2,6 млн т. Це відбудеться завдяки вступу молодих насаджень у товарне плодоношення та незначному підвищенню урожайності порівняно з 2019 р. Так, 2019 р. передбачається нижчий рівень виробництва порівняно з попереднім роком через перенавантаження плодкових дерев (завдяки сприятливим природно-кліматичним умовам 2018 р. відзначився рекордним урожаєм яблук у всіх категоріях господарств).

Незначне розширення обсягів вітчизняного виробництва, об'єктивно необхідного імпорту, збільшення платоспроможного попиту та наявна динаміка зниження чисельності населення в Україні вплине на формування рівня споживання плодів і ягід. Так, 2020 р. очікується споживання цієї продукції до 60 кг на особу.

Висновки. У подальшому для розширення місткості ринку та повноцінного забезпечення потреб населення у якісних плодах і ягодах відповідно до раціональних норм споживання, розширення експортних поставок і переорієнтації статусу країни з постачальника сировини на постачальника готової плодоягідної продукції необхідне розширення виробництва сільськогосподарськими підприємствами. Адже продукція,

вироблена господарствами населення, є неконкурентоспроможною на світовому ринку ні за якістю, ні за ціною.

Очікується до 2020 р. незначне збільшення обсягів промислового виробництва плодів і ягід (до 2,6 млн т) завдяки вступу молодих насаджень у товарне плодоношення та незначному підвищенню урожайності. Передбачається, що географія збуту яблук може змінитися на користь країн-членів ЄС: Естонія, Фінляндія, Латвія, Данія, Ірландія, Швеція, Словаччина, Болгарія, Греція.

Література:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 12.05.2019)
2. Офіційний сайт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН – FAO Statistics Division 2019. URL: <http://faostat.fao.org> (дата звернення 14.05.2019)
3. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України / за ред. О. М. Прокопенко. Київ: Держстат, 2018. 59 с.
4. Сало І. А. Розвиток ринку плодів в Україні: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2013. 394 с.